

ԱՏՈՄ ՎՐԴ. ՄՈԿԱՅԻ

(1365? - 1435?)

Ատոմ վրդ. Մոկացի ծնած է ԺԴ. դարու երկրորդ կիսուն սկիզբները հաւանաբար: Ան որդին էր կարապետի և Թուխթանգի: Զինքը կը տեսնենք 1388ին Աղթամարի մէջ իրեւ սպասուսը բանի. այսինքն կրօնաւոր մը որ կը պատրաստուի ստանալու իշխանութիւն վարդապետական գաւազանի: Այդ շրջանին տառապած է Աւետարանի մը ցանկը. — Յիշատակարանք ԺԴ. Դարի, էջ 576:

Նոյն թուականին ունի ուրիշ յիշատակագրութիւն մը, որ հաւանաբար զմեզուցեալս յամենայնի զտառաւորվող սակաւ գծիս զԱտոմ սպասուսը ո'չ բանի, այլ մեղաց, թողութիւն խնդրել ի Գրիստոսէ մաղթանօք հայցեմ: Գրեցաւ ի Սր. Ուխտա Աղթամար, ի թվականութեանս Հայոց ՊԼԷ, յետ Հարաբաւտին Լանկթամուրի միով ամուս. — Յուցակ Զեռ. Ս. Յովորեանց, Բ. Հատոր, էջ 360:

Ըստ երեսոյթին հետադային գտած է Մեծոփայ վանքը և հոն լրացուցած իր ուսումը և նուիրուած ուսուցչական աշխատանքի:

Թուժայ գրիչ, յԱղթամար, 1421ին իր օրինակած ճաշոց Գրքի յիշատակարանին մէջ ունի սա արդիւրը. յիշեցէք Վ... և զուսուցիչն մեր՝ զիմաստասէր փիլիսոփայն՝ զԱտոմ վարդապետ... — Յիշատ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, էջ 252:

Թուժայ Մեծոփեցին 1423 թուին Մեծոփայ վանքին մէջ օրինակած է Շարակոնոց մը, ուր կը գտնուի նաև հետեւեալ յիշատակարանը, վերագրեալ թուականին ոչ շատ յետոյ գրուած. «Իտրաձեալ յիշե-

ցէք ... զվերջին ըստացող սուրբ կտաւ կիս զԱտոմ վարդապետ՝ զքաջն և զարին ի գործս առաքինութեան ... որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ և ծնաւորացն՝ հուրն կարապետին և մուրն Թուխթանգին. — Յիշատ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, էջ 303:

Դարձեալ Թուժայ Մեծոփեցին 1435ին՝ աշակերտեալ եղբայրներու և հոգեւոր որդիներու կարգին կը յիշէ Ատոմ վարդապետը. — Յիշատ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, էջ 451, 454:

Թուժայ գրիչ իր վերագրեալ յիշատակարանին մէջ Ատոմ վրդ. Մոկացին կը կոչէ. «Իմաստասէր փիլիսոփայ», թեւեւ երգեցող իմաստով: Առ այդ իբրեւ վկայութիւն կրնանք նկատել Ատոմ վարդապետի գրած գանձերն ու տաղերը, որոնցմէ ծանօթ են հետեւեալները:

1. — Դանձ Աւագ Ուրբաթի, կոմ Ս. Խաչի Ուրբաթին. — Արարչական բանըն հայրական, զմարդն յօրինէ պատկեր տիրական ... — Յուցակ Զեռ. Ս. Յովորեանց, Ա. Հատոր, էջ 389: Յուցակ Զեռ. Վիեննայի, Բ. Հատոր, էջ 668բ:

2. — Տաղ [Յարութեան]. — Կանայքն որ սիրողք էին Գրիստոսին ... — Զեռ. Ս. Ե. Թիւ 135, թղ. 270բ:

3. — Դանձ Հինգ Աւուր Փոխման Աստուածածնին. — Յանրակիզին էէն, յանհոռն պատճառէն, յանձաւալ ծովէն ... — Զեռ. Ս. Ե. Թիւ 135, թղ. 408ա:

4. — Տաղ Ե. Աւուր Փոխման Աստուածածնին. — Մեծոցիւր այսուր Սուրբ Աստուածածնին ... — Զեռ. Ս. Ե. Թիւ 1193: Յուցակ Զեռ. Ս. Յովորեանց, Դ. Հատոր, էջ 311 (ձիւ):

5. — Դանձ Յոնանոս Երուսաղէմի Հայրապետին. — Յերուսաղէմ ի Սուրբ Գողաթին, նըստեալ յաթոռ սուրբ Յոնանին ... — Յուցակ Զեռ. Արմաշի, էջ 429 (ԼԷ):

Այստեղ կը ներկայացնենք իր տաղերէն մէկը:

ՏԱՀ [ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ]

Կանայքն որ սիրողք էին Քրիստոսին
բզրունկ եւ զհալուէն առեալ բերին,
տեսին ըզինուորսն Թմբեալ առ Վիմին,
դառն արտասուէին շուրջ գերեզմանին:

**Իսկ մեծ Մարիամ Մագդաղենացին,
կացեալ արտաքոյ սուրբ գերեզմանին,
աղի արուստութ օղբայր զգննդանին,
եւ տեսեալ զԳրեշտական ի գերեզմանին:**

Խաւսեալ զբռնութիւնսն ընդ Մարիամին,
ասա զո՞վ խնդրես լալով, դու, ով կին.
եւ ընդ բարբառոյն տեսին զԿնէդանին,
եւ արհիւ մեծաւ ի յոտին կացին:

**Իսկ Մարիամու ի թիկանց դարձեալ
ետեռ զՄիածինն ի մէջ պարտիզին,
կարծէր պարտիզպան ըզնազաւրացին,
հայգէր արտասուօք, ցոյց զիմ Բաբունին:**

**Սիրով խնդրողին ցուցաւ յայն տեղին,
Մարիամ, ծայնէր Յիսուս Միածինն.
Ժանեալ Մարիամ զծայն Վարդապետին,
Բարունի, կոչեաց զխայեալ Կնիդանին:**

**Յառաջ ընթացեալ փափագմամբ սրտին,
կամէր համբուրել զԱրքայն երկնային,
խնդրել ի նմանէ քահանայութիւն,
որ ոչ վայելէր այն կանանց ազգին:**

**Քաղցրիկ բարբառէր Յիսուս կենդանին,
յիս մի՛ մործենար, չեմ ելեալ յերկինս.
երթ դու եւ պատմեա Պետրոսեան գնդին,
թէ յարեաւ Քրիստոս, ծեր մեծ Բաբուկին:**

Պետրոս ընթացեալ լորոտման Որդին,
եկին ճշմարտել զբան Մարիամին,
տեսին զգլխաւսն յոկ ի տեղին,
ծալեալ վարշամակն ի գլխոյ կողմին:

Տեսին սերորէն նըստեալ ի վիմին,
լալով խնդրէին զիրեանց Բաբունին,
բարձր բարբառէր, Յարեաւ Միածին,
ի Գալիլէէ տեսէք զԿենդանին՝

Փառք՝ յարուցելոյ Որդւոյ Միածնին,
որ փրկեաց զգեթեալ հոգիսն ի բանտին,
զոհութիւն տացուք ըմբզ փրկողին,¹
այժմ եւ յաւիտեանս եւ յապագային:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ԱՂՋՈՑ ԿԱՆՔ

ՏԵՂԱԿՐԱԿԱՆ. — Աղջոց Ս. Սահփո-
նոս Վանքը կը գանձուի ճի ձորս Գեղոյ,
ի գաւառս Արարատեան, Ելիշա գիւղին
ժոտ, ոչ հեռոս Գիղարբայ Վանքէն. —
Գարեգին Արք. Յովսէփեան, Խաղարկ-
եանք. Բ. Սասն, Էջ 137.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Վանքին գլխավոր ե-
կեղեցին շինուած է 1212-1217 թռւակուն-
ներուն, իւտան է ի խառնութեան ժամանակ:
Վարդան վրդ. Արեւելցի իր Դանիէի
Մեկնութիւնը տւարած է 1268ին, զի
Սուրբ Ուսան Աղբաւ Վանացոյ:

Պարսիկները կողոպտած են Վանքը
 Ժե. Դարու սկիզբը, ինչպէս կը պատմէ
 յիշատակագիր ժը. Ալլ և ոմանք ի Պար-
 սից կողմանէն աւարառու դարձան ի նոյն
 երկիրն Այրարատեան, և ոչ զերծան ի
 նոցանէ դարանք վանորէից. քանզի ի
 ձեռն ամեն կ'զբրիտանեայտ չորաբարէն և
 նոքայ ցուցանէին, որպէս զգարան Աղ-
 ջոց Վանից յայտնեցին, ուստի հանին
 զաջն Սրբոյն Արիւստակիսի Հայրապետին
 և տարան ի չաւաատան Թաւրիզ, յորմէ
 հանգիպեալ ոմն վաճառական Բաղիշեցի,
 այլ մեծահաւատ, ետ գինս և թափեաց ի
 յանօրինաց և եւեր ի քաղաքն իւր ի Բա-
 ղէշ, յորմէ առւառ աշխարհին մեքոյ գանձ
 անկողղպակ իւր. — Յիշա. Ժե. Դարի, Ա.
 Հատր, էջ 288:

Շրջակայ ուրիշ վանքերու հետ Աղ-
ջոց վանքն ալ աւերուած է 1679 թուի
մեծ երկրաշարժին:

վանքի Առաջնորդներէն յիշուած են.

1. — Աբէլ Վարդապետ, 1212—1217;
2. — Տիրացու Վարդապետ, 1234;
3. — Երեմիա Վարդապետ, 1268—1270;
4. — Յովսէփ Վարդապետ, + 1279;
5. — Գրիգոր Վարդապետ, 1280—1284;
6. — Վարդան Նպիսկոպոս, 1471;
7. — Սբիայէլ Նպիսկոպոս, *ժ.է. Դաւ.*

Տ. — Մովսես Եպիսկոպոս, ժԸ Դար
բաւ. սկիզբը